

Pedagógiai Intézet sokszorosított módszertani kiadványában jelentek meg, a kolléga igényes tájékozódási kedvére utal már az is, hogy megtalálta a friss szakirodalmat...

Aztán én is megtaláltam a legfrissebb szakirodalmat. Drámai esettanulmány olvasható az Iskolapolgár Alapítványnak már hivatkozott Diákönkormányzatok című kötetében. Ez az sz-i iskola esete. Megkockáztatom, hogy a szóbanforgó kötet szerkesztői is a meggyőző pályázat nyomán akadtak szerzőjükre. Mire a módszertani kötet megjelent, mire a pályázati év lezárult, mire a pályázatok összefoglaló elemzője hozzájutott a könyvhöz – a sz-i innováció végetért. A körülmények, a nevelőtestület meghátrálásra, lemondásra kényszerítette a diákönkormányzat elkötelezett pedagógusát. Csak remélni remélhetem, hogy sorsa nem tipikus.

TRENCSÉNYI LÁSZLÓ

Önkormányzat középfokon

1993 márciusában feltett kérdéseink arra vonatkoztak, működnek-e, s milyen hatékonysággal a diákönkormányzatok a Dél-Alföld iskoláiban, középiskolai kollégiumaiban. Kérdéseink mögött az a feltevés is megfogalmazódott, hogy a diákönkormányzat működésének hatékonyságát a demokrácia gyakorlása és taníthatósága kellően meghatározza. E feltevéseinket – a mindennapok gyakorlati tapasztalatai mellett – számos elméleti megalapozású szakirodalom is megerősítette. Az írásos kérdőívet a régió iskoláiba, kollégiumaiba küldtük ki, elsősorban a diákönkormányzatban dolgozó diákok, s a mozgalmat segítő pedagógusok véleményére voltunk kíváncsiak. A kérdőívek kitöltését kellő érdeklődés, a követő beszélgetéseket esetenként élénk vita kísérte. A diákok és tanárok öndiagnózisát összevetve talán a tudatosság szintjében mutatható ki némi eltérés. Mindkét esetben arra kérdeztünk, a diákönkormányzatok léte, működése valós-e vagy formális? Mely területeken és milyen jellegű eredményeket, kudarcokat neveznek meg? Mi jellemző a megbízatások rendszerére, mely tevékenységek, formák adják az egyes megbízatások, funkciók tartalmát? Mit neveznek meg a diákönkormányzati munka eredményesebbé tételéhez szükséges feltételként?

Jellemző-e a diákönkormányzati tevékenységre a tudatosság? Milyen kapcsolatokkal rendelkeznek a diákvezetők a szociális mezőben, s mindezt ők maguk hogyan élik és ítélik meg?

A tanulmány adatai Szeged, Békéscsaba és Kecskemét 11 középfokú kollégiumából és 4 középiskolájából származnak. A felmérés 1993 tavaszán készült, közel 100 diák és csaknem 30 pedagógus (a megkérdezett diákvezetők 55%-a, a meginterjúvolt tanárok 90%-a) véleménye alapján dolgozhattunk. A továbbiakban az összegyűjtött és tematikusan rendszerezett válaszok lényegét adjuk közre.

A diákönkormányzatok működéséről

Az általunk is vizsgált diákfórum, testület, vezetőség megnevezésére a diákönkormányzat (DÖK), diák tanács (DT), iskolai diák bizottság (IDB) és az otthontanács (OT) elnevezést használják. Már maguk az elnevezések is jeleznek némi bizonytalanságot. Maguk a diákvezetők, de nemritkán a segítő tanárok is keresték a fogalom tartalmát, értelmezését. Vélekedésünk szerint használatuk korábbi történeti modelleket idéznek a diák tanács, s még inkább az otthontanács tipikus szovjet modell, míg az önkormányzat korábbi magyar tradíciókra is utal. A rendszerváltás új politikai színtereinek hatása, a ki-

épülő intézményrendszerek tanulságai követhetők nyomon a választás új rendjében, esetenként annak megszervezésében, politikai artikulációiban is. A továbbiakban minden esetben a *diákönkormányzat* (DÖK) elnevezést használjuk. A felmérésben *megkérdezett DÖK-tagok* többsége a diákönkormányzati munka e tanévi, azaz pillanatnyi helyzetét mutatja be. Több éves fejlődési folyamatra csak néhányan utaltak. Feltehetően csak e keveseknek volt hosszabb vezetői gyakorlatuk, tapasztalatuk. Azonban általánosan jellemző vélekedés, hogy a DÖK létezése, működése hasznos, fontos és szükséges.

A diákönkormányzati munka tartalmát két fő gondolatkörbe sorolták: programszervezés, érdekképviselet, érdekvédelem. A megkérdezett diákvezetők pozitívan értékelték a diákönkormányzati munka, működési módját és a programok jellegét. Negatív vélekedésüket emberi tulajdonságokban, munkamódszerbeli hiányosságokban és az érdekvédelem gyengeségében körvonalazták. Részletesebben is idézzük:

A működési módból adódó sikerek

Összejöveleiken megbeszélik, esetenként megvitatják diáktársaik ötleteit, kéréseit, problémáit, észrevételeit, s az aktuális szervezési kérdéseket. (Ady, Kőrösy, Bányai, Szent-Györgyi Kollégium, Faragó Nevelőotthon.) Helyeslik, hogy a diákönkormányzatban mindent meg lehet beszélni, számos dologról lehet véleményt nyilvánítani, valamint, hogy ők maguk szavazhatnak is saját ügyeikről, dönthetnek az őket érintő kérdésekben. A DÖK tagok összetartanak, a társak érdekeit képviselik, harcolnak a diákjogokért, az iskolai életben bizonyos változásokért, valamint megnyerni kívánják a passzív társakat is. A DÖK tagjai közvetítő szerepet látnak el az iskola vezetősége és a diákok között. E közvetítő szerep érzékeltetésére idézzük az alábbiakat: A DÖK a diák-kérések közvetítésének közvetlen formája, hidat jelent a tanári kar és a diákok között, általa a diákság kommunikálni tud a tanárokkal, a tanárok megtudják a diákok véleményét az aktuális ügyekről, esetekről. A DÖK segíti a diákok és a tanárok közötti jó kapcsolat kialakítását, a kollégiumban megfelelő légkör, otthonos hangulat megteremtését. Ha a DÖK jól szervezett, az a tanárok munkáját is megkönnyíti.

A programok által nyújtott sikerek

A diákok számos elfoglaltsága miatt rövid idő alatt lebonyolítható, szórakozási és művelődési lehetőséget nyújtó programokat kell szervezni. A DÖK próbál érdekes programokat szervezni és segít a diákok tanuláson kívüli idejét változatosabbá tenni. Próbálja a kollégium egészét összefogni, s közös programokkal, vetélkedőkkel, DÖK találkozókkal és képzésekkel színesebbé tenni a kollégium életét.

Emberi tényezők

Címszó alá soroltuk azokat a motívumokat, melyek az eredményességet akadályozták. Így: Nem minden DÖK-tag aktivitása kielégítő és megfelelően odaadó. Nem veszi komolyan mindenki a munkát. A tagok egy része nem akarja végezni a feladatát. Passzívan állnak a dolgokhoz, sokadik kérésre vállalják el a tisztségükkel járó megbízatást, feladatot; a DÖK még nem eléggé összeszokott; kicsit szétesett. Elég kevés diáknak jut ideje, energiája segíteni a DÖK munkáját. Egyes csoportok elzárkóznak és az osztályfőnökök többsége nem támogatja a munkát. Szükséges, hogy pl. ne csak az igazgató döntsön egyedül, hanem legalább hallgassa meg a diákok véleményét egyes dolgokról, teendőkről, kötelezettségekről. Az igazgató passzivitása miatt jóformán semmit sem érünk el.

Módszertani problémák

Ritkák, rendszertelenek a foglalkozások, ülések, gyűlések, megbeszélések. A munka kissé akadozó, még nem elég összetartó a DÖK. Nincsenek konkrét terve, a DÖK csak

programszervezéssel foglalkozik. Másik probléma, hogy a DÖK nem tudja, hogy mire van jogosítványa, így nem tud élni a lehetőségeivel.

A pedagógusok véleménye az önkormányzati munkáról

A diákmozgalmat segítő pedagógusok (DMSP) véleménye számos ponton azonosult, néhány vonatkozásban pedig ellentétes volt a DÖK-tagok vélekedéseivel. Az emberi tényezőket illetően alapvető probléma, hogy a kollégiumi diákközösségek (kiscsoportok) nem működnek. A kollégák és a diákok nem érzik fontosnak a DÖK működését és inentől kezdve formálisan működik az igazgató irányításával és a DMSP közreműködésével. Egy másik kolléga még élesebben fogalmazott: Az egész DÖK lóg a levegőben, nincs súlya, közege, funkciója. Névleges testület, névleges jogosítványokkal. Vannak osztályok, amelyek elzárkóznak mindenféle akciótól, megmozdulástól. Az osztályfőnökök többsége nem támogatja a DÖK munkáját. A korábban döntően szakmunkástanulókat fogadó kollégiumban a diákösztétel megváltozása után éppen a gimnazista és a szakközépiskolás lányok nem tudnak megfelelni az elvárásoknak. A házirend betartható alapelveiben sem tudtak megegyezni. A feladatra alkalmasabbnak ítélt szakmunkástanulók elzárkóztak a jelölési és választási akcióktól. Más esetben: A DÖK tagjai lelkesek, de hihetetlen a gyerekek, a nevelőtestület és az intézményvezetés passzivitása.

Módszertani kérdésekről azt írják a megkérdezett kollégák, hogy az eddigiekben gyakorlatilag mindent a nevelők szerveztek. Több intézményben (igazgatóváltás után) a hagyományos módon működő DÖK-munkát is szerették volna megújítani. Minden, a törvények által adott, adható jogosítvány ellenére nem volt mozdulás. A diákvezetők nem szokták meg az önálló kezdeményezést, nem is éltek vele. Mit kérjünk, ha úgyszintén minden rendben van, amit szeretnénk, azt lehet is... A DÖK munkája szinte minden helyzetben csak a végrehajtásra korlátozódik. Javaslatokkal, önálló kezdeményezéssel szinte nem élnek.

Az érdekvédelem rosszul működik. Névleges testület, névleges jogosítványokkal, a jogkörökkel nem tudnak élni, mert a tantestületnek gyakorlatilag mindenben vétőjoga van.

A pedagógusok fontosnak érezték, hogy szóljanak az anyagi nehézségekről, általános gondokról, számosan megemlítették, hogy a DÖK anyagi bázissal nem rendelkezik, jutalmazásra sincs lehetősége. Más esetben az iskolai túlterheltség, az időhiány és fáradtság többszörös nehézségét említették.

A működési mód korábbi gyakorlásának megváltoztatását elsősorban a pedagógusok igénylik. Hiányzik a működés garanciában való érdemi megállapodás, az állampolgári lét feltételeinek, eljárási technikáinak ismerete és alkalmazási gyakorlata.

A megbízatások rendszere és az egyes funkciók feladattartama

A diákönkormányzatok létszáma 5-25 fő. Közülük 1-11 fő rendelkezik konkrét funkcióval, megbízatással. Összesen 20 különféle funkciót neveznek meg. Mindenütt szükségesnek tartják a DÖK diákvezetőjének a megbízását (öt DÖK helyetttest is megbíz). Az előfordulás gyakorisága alapján további fontosnak tartott funkciók: gazdasági-, kultur-, tanulmányi és sportfelelős.

A DÖK megnevezéséhez hasonlóan a diákvezető megnevezésében is többféle variáció él. Hét esetben a „titkár”, hat esetben az „elnök” és egy-egy esetben a „diák-irri” illetve a „szószóló” szavakat használják. A funkció feladattartalma hasonló a nyilatkozatokban: szervezés, koordináció, „szócső” szerep.

Például: „Én fogom össze a DT-tagjait, s én jelentem a fő kapcsolatot a tanárok és a diákok között.” „Részt veszek a különféle rendezvények szervezésében, továbbítom a diákok kérelmét, panaszait, ellenvetéseit, javaslatait az igazgató úrhoz. Elmondom a tanulók véleményét az egyes dolgokról és javaslatokat teszek arra, hogyan lehetne a rossz

dolgokon javítani, a jókat továbbfejleszteni. Mindezt csak a diákok egyetértésével tehetem." „Fő feladatomban a diákság és a nevelőtestület között a kapcsolattartás, a vélemények, javaslatok továbbítása. Sajnos azonban – eddig még – igen kevés gonddal fordultak felém, amit én legfőképpen a DT-felé bizalmatlansággal magyarázok.”

A gazdasági felelős megnevezései „pénztáros”, „kasszafejnök”, „főpénztáros”. Feladata „a DT pénzügyeinek, könyvelésének vezetése”.

A kultúrfelelősök feladatukra a legegységesebb. A DÖK tevékenységrendszerében alapjában valószínűsíthető, hogy a legtöbb munkát végző DÖK-tagok között szerepelnek. Feladataikat frappánsan, egyszerűen foglalják össze: Kollégiumi szinten kultúr-sportprogramok szervezése. Rendezvények megszervezésekor segítik a program és az utána következő DISCO lebonyolításában, megszervezésében. Általában a DÖK-titkár osztja ki, hogy ki és mit fog csinálni.”

A tanulmányi felelőstől fél éves rendszerességgel az egyéni tanulmányi eredményeiből számolt statisztikai átlagot, ennek közszemlére bocsátását várják el. „Statisztikát kell készítenem a tanulmányi átlagokról.” Az évfolyamok tanulmányi eredményeinek megállapítása, kollégiumi szinten való összesítése, illetve annak közzététele. „Összegzem a fél éves tanulmányi munkákat, átlagokat, eredményeket.”

A sportfelelős sporttal kapcsolatos eseményeket szervez.

Igen fontos szerep jut a csoport/osztály és évfolyamképviselőknek. Feladatukra lényegesen: a csoporttársak és a DÖK között a vélemények, javaslatok, panaszok, kérések, döntések, hírek szállítása. Részt vesznek a DÖK megbeszélésein szavazati joggal.

A diákönkormányzati munka eredményességének feltételei

A diákok szerint önmagukra vonatkozóan: a munka komolysága, a tagok hozzáállása és felelősségtudata; több jó ötlet, javaslat; gyakoribb beszélgetések és ülések; a DÖK-tagok számának emelése; több, sokakat megmozgató nyilvános program szervezése; jobb munkamegosztás és összetartás kialakítása a DÖK-ben; önkéntesség bármiféle funkció és feladat elvállalásában; a DÖK lehetőségeinek megismerése; több idő.

A diáktársakra vonatkozóan: a passzivitás és érdektelenség megszűnése; vegyék komolyan a DÖK-öt; több ötlettel, problémával jelentkezzenek; minél többen csatlakozzanak, segítsenek; több idejük legyen.

A tanárokkal vonatkozóan: vegyék komolyan a DÖK-öt; többen támogassák; segítsenek többen; vállalják az együttműködést.

Az anyagi és tárgyi feltételekre vonatkozóan: több támogatás, több pénz az ötletek megvalósításához; megfelelő közösségi helyiség.

A tanárok szerint *önmagukra vonatkozóan:* megfelelő órakedvezmény; tapasztalatcsere; szakirodalom, módszertani kiadványok

A diákokra vonatkozóan: aktivitás növekedése saját életük szervezése terén; a DÖK-ön belül jobb munkamegosztás; sikerélmény biztosítása; szorosabb együttműködés a tanárokkal; választások alaposabb előkészítése; a társak igényeire, javaslataira és problémáira épített DÖK tevékenység.

A kollégákra vonatkozóan: alapvető szemléletbeli változás: a DÖK létrehozása és működtetése az egész tanári kollektíva feladata kell, hogy legyen. Az irányító, szervezőpáros szerepet a DMSP-nek kell ellátnia; lelkes, aktív hozzáállás, friss, új ötletek; szorosabb együttműködés a DÖK-vel; a munkához kapcsolódó igazgatói értékelés.

MICHELLER MAGDOLNA – GÁCSI ERZSÉBET

A közvetítő, szervező munkáért e helyen is köszönet illeti Habina Péter, Révészné Papp Klára, Király Leventéné, Kovács Anikó és Czákó Mária szegedi, valamint Győri László békéscsabai kolléga munkáját.